

De Heraut

door de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 2 Augustus 1914. N°. 1906.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f 10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f 20. Aanvragen en vermelding van lieftelijken f 12 per regel.

„Nederwaarts wortelen“.

Want het ontkomen, dat overgebleven is van den huize Jada, zal wederom nederwaarts wortelen, en zal opwaarts vrucht dragen. 2 Kon. 19 : 30.

II.
Jesaja's prachtige taal: „nederwaarts wortelen“, is zinnelijk. Ze is beeldspreuk ontleend aan de natuur, en juist gelijk zoovele gelijkenissen van Jezus aan de plantenwereld. Geestelijk is het bedoeld van de wederopstanding van het volk, maar het wordt uitgedrukt in een beeld, genomen van wat aan plant en struik wederaart. Het zaad van plant of boom moet nederwaarts in de aarde indringen. Om dit te kunnen doen, moet het, om ons zoo uit te drukken, verleggen in zijn wortelen, verleggen, en door die wortelen de stoffen en levenssappen in zich optrekken, die het voor zijn groei en bloei en om straks opwaarts vruchten te kunnen dragen, van noodde heeft.

Toch is dit niet een beeldspraak gelijk wij die maken, en gelijk er in de vorige meditatie op gewezen werd, hoe de grootste schatten van goud en zilver nederwaarts in de mijnen te vinden zijn, alsook hoe niet boven op de bergen, maar juist in dal en laagte, de vruchtbaarheid van het land ligt, of ook de diepte der zee haar schat uitgeeft en door het schip, dat in de golven daalt, ons met verkeer en handel verrijkt.

Bij de beeldspraak van Jesaja, en zoo ook in Jezus' gelijkenissen, komt het zinnelijk op uit den trek van gelijkheid, dien God zelf in de schepping tusschen het natuurlijke en het geestelijke gelegd heeft. Gelijk de mensch naar het beeld van God geschapen is, zoo ligt ook het beeld van ons leven afgeschaduwd in de wereld van plant en dier. Over de geestelijke dingen kunnen we bijna niet spreken, zonder de beeldspraak ervoor aan de natuur te ontleenen. En zoo nu is het ook hier. Het denkbeeld, dat geestelijk geen vrucht uit ons rijpen kan, zonder dat wij ons tot in het diepst voor onzen God vernederen, zien wij symbolisch in het feit, dat het plantenzaad voor ons oog verdwijnen en in de aarde inzinken moet, zal het wortelen kunnen schieten en door die wortelen zich voeden en sterken. En van de plant en van den mensch geldt het in geheel gelijken zin, ze moeten wortelen in een levensbodem, en om in dien levensbodem te kunnen indringen, moeten ze naar beneden. Eerst benedenwaarts, en daaruit eerst komt de vrucht, die naar boven gaat!

Bij de plant in de boomvrucht die aan de takken glanst, en voor den mensch in de vrucht die zijn leven draagt, Gode tot eer en zijn naaste tot steun en sterkte.

Voor alle creatuur dat leven zal, is een levensbodem volstrekt onmisbaar. Wij bezigen het woord bodem ook op andere manier. Wij spreken van den bodem in onze vertrekken in den zin van vloer. Men spreekt van bodem bij een schip. Zelfs bij een vat wordt dit woord gebezigd. Maar dit alles is overdrachtelijk, en de eigenlijke levensbodem is voor het natuurlijk leven alleen in den grond, in de aarde, in de vlakke der wereld gegeven.

Die vlakke der wereld is de groote levensbodem, waaruit alles opkomt, waaruit alles zijn levensstoffen naar zich toetroekt, waardoor het bestaat en in stand blijft.

Het is niet die grond alleen, die ons leven onderhoudt. Ook de zon, door haar licht en warmte, beschijnt ons en koestert, en wat heel de plantenwereld aan het vocht in de lucht te danken heeft, doet ons zien de dorheid bij droogte en het wederopleven van heel de schepping, als na lange dorheid malsche regen woud en akker verkwikken komt.

Maar wat de zichtbare schepping ook aan zon en dampkring te danken hebbe, toch trekt de plant haar bestaan niet uit wat boven is, maar uit wat in den aardbodem schuilt, ook al is het, dat de werking in den bodem onmiddellijk met de inwerking van licht, warmte en vocht saamhangt.

Maar hoe ook opgevat, naar beneden moet de zaadkorrel dalen en zelfs moet het benedenwaarts wortelen voor de zaadkorrel mogelijk te maken. En eerst in die diepere laag, waar ze met haar wortelscheuten indringt, vindt de korrel de wonderde verzameling van alsoortige stoffen en krachten, waaruit God nog steeds de onopspaarbare weelde van hout, stengel, blad, bloem, vrucht, tint, vorm en geur,

dank zij zijn wonderde almacht, als wij zoo zeggen mogen, voortvloeit.

Alleen zij reeds hier opgemerkt, dat de levensbodem voor zekere soorten van creaturen niet in den aardbodem schuilt. Reeds de wereld der visschen toont hier onderscheid. Wel toch komt ook uit den bodem der zee allerlei natuurproduct op, dat de wateren van den oceaan vervult en den visch voedt, maar toch is dit voor den visch slechts bijkomstig, en de eigenlijke levensbodem voor den visch is het water zelf, natuurlijk onder inwerking ook van de lucht. Van de lucht kan zelfs voor zeer kleine insecten gezegd, dat ze hun tot levensbodem dient.

Tot op zekere hoogte kan zelfs betuigd, dat de levensbodem voor mensch en dier in de baarmoeder gegeven is. De Apostel Paulus wijst er in Efeze IV: IX op, dat de Zone Gods, toen Maria hem in haar schoot droeg, nedergeëerd is tot in de nederste deelen der aarde, iets waarbij natuurlijk alleen sprake was van de vleeschwording. Als wij van den levensbodem der zinnelijke dringen spreken, moet derhalve niet al te letterlijk aan den stoffelijken bodem worden gedacht, maar is alles in gesloten waaruit leven opkomt.

Geheel dat beeld van den levensbodem der natuurlijke zichtbare dingen, is voor ons als geestelijke wezens nu over te brengen op den levensbodem voor ons geestelijk aanzijn. Vanzelf zijn wij, als zinnelijke creaturen, lichamelijk uit den aardbodem opgekomen.

In Gen. II: 7 staat uitdrukkelijk: „en de Heere God had den mensch geformeerd uit het stof der aarde, en in zijne neusgaten geblazen den adem des levens“, en in Corinthe XV: 47 betuigt de apostel in gelijken zin: „de eerste mensch is uit de aarde aardsch“. Wij mogen dus nimmer door te hooge vergeestelijking ons van dezen aardschen oorsprong pogen los te maken. Maar, nadat dit eenmaal is vastgesteld, moet even beslist voor ons geestelijk wezen de levensbodem niet in de aarde en niet in de wereld, maar mag hij alleen in God worden gezocht!

Die geestelijke levensbodem ligt nu voor ons niet in het wezen Gods. Alle pogen toch, om ons bestaan, hoe dan ook, met het wezen Gods in verband te brengen, leidt tot valsche mystiek en ten slotte tot heilichennis. De levensbodem voor ons geestelijk wezen kan en mag niet anders door ons worden gezocht, dan in het geestelijk van God is uitgegaan en uitgaat. Van God zijn krachten uitgegaan; die krachten worden gedragen door Zijn almachtigen wij, en het zijn deze van God uitgegane en nog steeds uitgaande krachten, waarin de levensbodem voor ons wezen ligt. Saamgevat, kunnen alle deze krachten verstaan worden als het Woord, dat, naar luid van Johannes I: 2, „in den beginne bij God was“. Van andere zijde zijn alle deze Goddelijke krachten ook saam te vatten als zijn Naam, gelijk dit in het „Onze Vader“ de saamvatting is van de uitstraling der Goddelijke mogendheden, die wij in stillen eerbied aanbidden. Het is uit dien geestelijken levensbodem, dat wij in ons moeten opnemen al wat er aan liefde, heilig bedoelen, toewijding, kinderlijk geloof, vertrouwen en zielsverheffing uit ons moet opkomen. Niets van dat heilige en hooge kunnen wij uit onszelf putten. De wereld kan er ons geen hulpe voor bieden. Alleen en eeniglijk uit den geestelijken levensbodem, die van God uitgaat, kunnen wij ze naar ons toetrekken.

Het nu houdt ook hier tweemaal in. Ten eerste, dat ons zielsleven in dien geestelijken levensbodem, die in God is, wortelen moet. En ten tweede, dat het daar niet in wortelen kan, of wij moeten nederwaarts in volkomen zelfweggeijfing niets, God alles, zijn, zoodat ook voor ons „uit Hem en door Hem en tot Hem alle dingen zijn“. Hem de heerlijkheid in der eeuwigheid, Amen.

Dr. A. K.

[Ten gevolge van onbruikbaarheid van zijn rechterhand, heeft de schrijver deze meditatie moeten dicteeren aan een niet-Hollander. Vandaar in taal en toon het min gewone.]

Officiële Berichten.

Verzameling van de Particuliere Synode van Overijssel, gehouden te Zwolle 19 Juni 1914.

Als pastor loci opent Ds. Wielenga op gebruikelijke wijze deze vergadering en heet de afgevaardigden welkom.

De credentiebrieven worden in goede orde bevonden.

In het moderamen worden gekozen: Ds. Wielenga als praeses, Ds. Hania als scriba en Ds. Elenga als assessor.

De rapporten van de onderscheidene deputaten worden uitgebracht. De boeken en bescheiden worden nagezien en in orde bevonden.

De voorzitter brengt het verslag in herinnering het overlijden van Ds. J. van Henten, mededeputaat voor den prov. Zendingssynode.

Bij het rapport over de opleiding tot den D. d. W. wordt meegedeeld, dat in de classis Zwolle de 2e koll. niet gehouden is door de kerken van Langeslag, Staphorst en Ambt-Vollenhove B. en in de classis Ommen door de kerken van Dalsen, Dedemsvaart, Ommen en Vroomshoop. Vier achterstallige collecten kwamen in.

Bij de bespreking van het rapport inzake de zending op Soemba wordt geconstateerd, dat onderscheidene deputaten geen gedrukt rapport ontvangen hebben. De Part. Syn. goedkeurende de handelingen der Dep., dringt ernstig aan op krachtig voortvaren met de uitzending van een tweede D. d. W. voor West-Soemba, aangezien naar het oordeel der Syn. de toestand der financiën niet van dien aard is, dat dit onmogelijk moet geacht worden.

Het verzoek der Dep. om bijzonderen steun vindt in zoverre goedkeuring bij de Part. Synode, dat zij allen kerken der prov. verzoekt in den loop van dit jaar zoo mogelijk een extra kollekte of anders een extra-gift voor de dekking van het tekort af te zoaderen, en verder de actie voor het zendingswerk te versterken.

Ingekomen stukken: 1. een schrijven van deputaten voor de oefening van het verband tusschen de Geref. kerken in Ned. en de Theol. fac. der V. U. 2. Verzoek van Ds. Ploos van Amstel, em. pred. (toegestaan). 3. Schrijven van de Geref. Kerk van Den Haag over den datum, enz. der a.s. Gen. Synode. 4. Schrijven van de Geref. Kerk van Dedemsvaart, inhoudende een voorstel tot oprichting van een Gen. Kas voor em. pred. etc. De Part. Syn. oordeelt om verschillende redenen hierop niet te moeten ingaan.

Aan Avereest, Lemelc, Lemelcerveld en Olaf wordt dezelfde finant. steun toegezegd als ten vorige jare.

Omtrent de uitgaande attestatie van belijdende leden en doopleden wordt aangehouden op zijde handhaving van onze kerkelijke betalingen dienaangaande, ook wat de tijdige kennisgeving betreft aan kerkeraden, en besluit, de vergadering aan de Gen. Synode te verzoeken, nogmaals de aandacht der kerken hierop te vestigen.

Benoeemingen. De dep. ad hoc worden geconstitueerd. In de vacature van Henten wordt gekozen Ds. L. Smilde.

Als afgevaardigden naar de Gen. Synode worden gekozen de primi Ds. Elenga van Kampen en Ds. L. Smilde van Ommen; de secundi Ds. Wielenga van Zwolle en Ds. Hania van Steenwijk; alsmede de ouderlingen Prof. Dr. H. Bouman van Kampen en K. Kinkhorst van Zwartzsluis als primi, en J. M. Martens (Delden) en H. Holtrust (Avereest) als secundi.

De Part. Syn. spreekt met algemeene stemmen de wenselijkheid uit van het verlenen van het jus promovendi aan de Theol. school, en wil dit door hare dep. te kennen geven aan de Gen. Synode. Over een amendement „indien mogelijke staakten de stemmen“.

Omtrent het verbot voor de studenten om een stichtelijk woord in de gemeente te mogen spreken, welks intrekking door twee classes begeerd wordt, neemt de Part. Syn. dit voorstel aan: „De Gen. Syn. komt terug van haar besluit tot verbot aan studenten om in de gemeente op te treden, en zoo niet, neme zij maatregelen dat het bestaande besluit beter worde gehandhaafd.“

Het voorstel: „De algem. Synode spreke uit, dat zij (bij eventuele erkenning van het jus promovendi aan de Theol. School) bereid is met betrekking tot de Theol. School en de Theol. faculteit der V. U. een regeling te treffen, waardoor van weerszijden de candidaats-diploma's worden aanvaard — wordt aangenomen.“

De Part. Syn. spreekt (overeenkomstig een voorstel van de classis Zwolle) den wensch uit, dat de Gen. Syn. niet ingaat op het verzoek van de kerk van Brussel (overgenomen door de classis Dordrecht) inzake de gezangen-kwestie.

Met alle stemmen wordt het besluit aangenomen: „De Gen. Syn. neme, zoo nog noodig, maatregelen ter afwijking van het onrecht, dat onzen diaconaal beelden dreigt in het thans in bewerking zijnde ontwerp tot aanvulling van art. 369 der wet-Talma.“

De volgende Prov. Synode moet saamgroeppen worden door de classis Deventer (2de Woensdag Juni 1915).

Commissie voor het nazien en vaststellen van de not.: het Moderamen en br. Kinkhorst.

De praeses sluit de vergadering.

G. ELINGA, Assessor.

kerk van Den Haag, inhoudende mededeeling, dat de Gen. syn. tegen 25 Aug. wordt saamgeloopen, met verzoek opgave te doen van voorstellen en afgevaardigden.

2. Een schrijven van Dep. voor de oefening van het verband tusschen de Geref. kerk in Ned. en de Theol. fac. der Vrije Universiteit. Voor kennisgeving aangenomen.

3. Verzoek van een broeder om een onderzoek in te stellen of hem kan worden toegestaan, dat hij sta naar het ambt van den Diaenaar des Woords in Art. 8 D. K. O. aangewezen.

De vereichte stukken aanwezig zijnde, worden goedgekeurd. Besloten wordt een kort onderzoek in te stellen of bedoelde broeder aan de vereichten van art. 8 voldoet. Hem wordt opgedragen een korte prediking te houden over Hebreë 1: 3.

4. Een schrijven van Ds. P. v. A. om vernieuwde ondersteuning. Besloten wordt Z. W. Ew. met gelijk bedrag van verleden jaar te steunen.

Art. 6. Rapporten, waaronder dat van den Evang. arbeid.

Rapporten Ds. Goris. Deputaten doen de volgende voorstellen.

A. Den penningmeester en zijn adjunct dank te zeggen voor den, ook dit jaar geheel belangeloos waargenomen, zeer omvangrijken arbeid.

B. Aan de deputaten, na goedkeuring hunner handelingen, decharge te geven.

C. Advies te willen geven.

10. In zake de aanbieding van br. A. te T. 20. inzake de collectie voor onzen arbeid.

D. Goed te keuren een tijdelijke wijziging in het contract met Tilburg.

E. Op te dragen aan de te benoemen Deputaten:

10. Machtiging tot verlenging van het contract met Ds. Bode.

20. Een jaarverslag aan alle Kerken en anderen te doen toekomen.

30. IJverige pogingen te doen tot beroeping van een D. d. Woords voor Heerlen en Zuid-Limburg en zoo noodig pastoriebouw.

F. Van uwe vergadering te doen uitgaan:

10. Een roedschrijven aan alle Kerken en Classen in Nederland om steun voor onzen arbeid (voor 1 Sept. e.k.).

20. Aan de e. k. Generale Synode de behoeften van Brabant en Limburg dringend voor te stellen.

30. Een dankbetuiging en aanbeveling te zenden aan de Classis Middelburg voor verleende, en aan de classis Gouda voor toegerepte hulp te Roosendaal, (voor predikanten).

De penningmeester Br. van Drimmelen brengt finant. verslag uit.

Met dank mag worden geconstateerd, dat er op 30 April in kas was een bedrag van f 211.11.

De voorstellen van deputaten komen in bespreking. Geadviseerd wordt de beroeping van een Diaenaar des Woords te Heerlen te laten voortgaan aan de benoeming van een colporteur, en de collectie te handhaven. De verdere voorstellen worden aangenomen.

Art. 7. Br. B. houdt zijn preekvoorstel over Hebr. 1: 3. Na onderzoek wordt met algemeene stemmen besloten, dat de classis Klundert voortvarens volgens art. 8. Dit besluit wordt door den praeses aan br. B. meegedeeld.

Art. 8. a. Voorstellen classis Almkerk en den Bosch over de Emeritaatsregeling worden besproken. Aangenomen wordt het volgende voorstel:

De Part. syn., handhavende de beginselen in de Emeritaatsregeling der syn. van Utrecht, overwegende dat de thans geldende uitvoering dier regeling door zeer ernstige bezwaren gedrukt wordt,

stelt aan de Gen. Syn. voor, maatregelen te treffen, dat de practische bezwaren thans door kerken en Dienaren des Woords gevoeld, worden weggenomen.

b. Voorstel classis Klundert: „De Gen. synode neme niet aanstands een beslissing in zake een verbeterde Bijbelvertaling, maar late eerst onderzoeken of daaraan behoefte bestaat in de kerken, zoowel binnen als buiten Nederland“, wordt verworpen.

c. Aangenomen wordt het volgende voorstel classis Klundert: „De Evangelisatie der Geref. kerken in N. Br. en L. worde door de Gen. synode aan alle Geref. kerken aanbevolen als een zaak van algemeene roeping en algemeen belang.“

d. De vraag van de classis Klundert: „Hoe oordeelt de Gen. Syn., dat gehandeld moet worden bij verzoek om herstelling in de Bediening des Woords van iemand, die op grond van Art. 12 K. O. vroeger tot een anderen staat des levens is overgegaan. Is de losmaking tijdelijk of definitief? — besluit de vergadering, waar er geen concreet geval bestaat, aldus aan te vullen: De Part. syn., ervaring hebbende dat er een leemte in onze kerkenordening gevonden wordt, verzoekt aan de Gen. synode: Hoe oordeelt de Gen. syn. enz.“

Art. 9. Naar de Gen. syn. worden afgevaardigd primi Ds. Bosch, Ds. Goris.

Secundi Ds. de Jong en Ds. Gerber.

Primi Oud. A. C. van Drimmelen en H. W. Knol.

Secundi Oud. H. Both en Oud. H. N. Basoski.

Art. 10. Volgende synode zal worden gehouden midden Juni te Almkerk. Roepende kerk Almkerk.

Art. 11. De Part. syn. geeft Ds. Both toestemming in Helmond te catechiseren.

Art. 12. De vergadering wordt, na dank van den assessor aan den praeses voor zijne leiding, door den praeses met dankzegging gesloten.

Op last van de Partic. synode.

G. M. v. RENNES, Scriba II.

Buitenland.

Duitschland. Sympathiebetuiging van modernen aan de Hernhutters. Eene kerkelijke wet gevraagd. Optreden van den General-Superintendent van Berlijn.

In no. 25 van het Protestantisch werd aan de liberalen de Zending der Broedergemeente warm aanbevolen. Een artikel van den heer Schlemmer bevat o.a. het volgende: „Ik heb reeds vroeger getracht aan te toonen, hoe dwaas de meening is van sommigen, dat de Broedergemeente eene belichaming is van de zwartste orthodoxie. Integendeel is de geest van modern onderzoek, moderne Theologie, moderne vroomheid in breede stroomen in haar ingedrongen, en heeft zich met den ouden Broedergeest op het innigst verbonden tot een schepping, waarvan geweldige kracht uitgaat. Welk een volheid van zegen gaat alleen al uit van de Hernhuttersche inrichtingen voor onderwijs, en wat de Broedergemeente voor onze moderne wetenschappelijke Theologie positiefs levert, wordt den zaakkundigen duidelijk door het noemen van de namen van Kolbing, Reichel en Steinmann, mannen die een sieraad voor elke Theologische faculteit zouden zijn. En nu belevan wij het merkwaardige schouwspel: hoe verder de Broedergemeente op dezen weg voortschrijdt, des te meer wenden zich hare voormalige vrienden, onze oud-geloovige kringen, van haar af...“

Is dat voor ons niet een duidelijke vingervijzing? Zullen de Hernhutters eenmaal tot ons moeten zeggen: „Wij hebben ter wille van uwen geest van menige relatie, van menige vriendschap, van menigen steun moeten afzien, en zij hebt ons in den steek gelaten? Zullen wij niet allen blijmoedig in de bres springen en de gemeente helpen, die de moeder is van allen Evangelischen Zendingarbeid? ...“

Het artikel eindigt met de woorden: „Daarom moeten wij de leus opheffen: voor onze algemeene Evangelisch-Protestantische Zendingssamenwerking geen penning minder als tot hietoe, maar desmettegenstaande nog een afzonderlijke gave voor de Zending der Broedergemeente in Duitsch Oost-Afrika, ten nutte van de Deutsche nationaliteit van het Protestantisme.“

Het komt ons voor, dat de Broedergemeente wel mag gaan nadenken over het feit, dat loochenaars van de Godheid van Christus haar zulk een betuiging van vriendschap gaven. Wij hopen, dat zij, door weder te keeren tot de paden die de vaderen bewandelden, de door de modernen toegestoken hand der hulpe zal weigeren.

Terrijl door Hervormden in Nederland getoond wordt tegen hen in de Hervormde kerk, die eene verscherpte propostionsformule wenschen, wij zij meenen dat in de kerk dwaling, ja zelfs leugen moet geduld worden, zoo is men in het moderne Hamburg er van overtuigd, dat er in de kerk een middel moet zijn om van predikanten verlost te worden die zich onmogelijk hebben gemaakt. „De Staat“, zoo redeneert de predikant Ladendorf, „als elke vereniging heeft het recht bepalingen te maken omtrent het uitsluiten van leden. De Hamburgsche landkerk kan zich niet ontdoen van onwaardige predikanten, wanneer deze niet hun ontslag willen nemen. De predikant Heydorn heeft door zijn optreden den draag om een leertocht wet te verkrijgen, doen geboren worden. Deze predikant beroept zich, om zijn vreemde sprongen te rechtvaardigen, op den toestand van wetteloosheid. Een predikant legt eene belofte af, maar wanneer hij die niet houdt, is er geen middel om hem tot de orde te brengen. Men mag toch minstens wel vergen, dat een predikant van een Ev. Lutherse landkerk zich niet tegen het Evangelie en tegen de Lutherse leer stellen zal, om eigene wegen te bewandelen. De kerk van Hamburg heeft daartegen geen verweer, alleen de burgerlijke overheid zou daaraan als opperste optzien een eind kunnen maken, maar dat is niet gewenscht. De kerk zelf moet het middel hebben om zich van ongewenschte dienaars te ontdoen. Dat middel moet er komen. Wij houden er ons van overtuigd, dat wij mannen als Heydorn al vroeger zouden gehad hebben, wanneer men er zich helder van bewust geweest was, dat de kerkelijke wet hun geheele vrijheid van beweging vergunde. Er zijn altijd geestdrijvers, verwarde hoofden, frondeurs en surrogat-reformatoren geweest, en onze beweging tijd zal er altijd nieuwe baren. Heydorn is de eerste geweest die hun toeriep: „Doe toch wat gij wilt, niemand kan u hinderen“. En er zullen genoeg geesten komen, die dit wachtwoord met vreemde aannemen; de katheder-socialisten van het Evangelisch-social congres zullen niet nalaten daarbij de behulpzame hand te bieden. Daarom moet een duidelijke wet een regel voorschrijven. Tot hietoe en niet verder.“

Al gaat deze predikant niet uit van de waarheid, dat de Kerk des Heeren als eene openbaring van het lichaam van Christus moet beschouwd worden, toch is zijn redenering als de staat en elke vereniging macht moet hebben om leden uit te sluiten, dan behoort ook veel meer de kerk deze macht te bezitten, moeitlijk te weerspreken. Maar wij twijfelen er aan of de Hamburgsche landkerk de begeerde „Disciplinairgesetze“ krijgen zal. De meerderheid is daar liberal of modern, en zij die het optreden van een Heydorn afkeuren, zullen er niet voor te vinden zijn de kerkelijke wet te aanvaarden, die te enigen tijd voor moderniteit die niet zoo ver gaan als Heydorn, gevaarlijk worden kan.

Te Berlijn zijn er parochiën die louter mo-